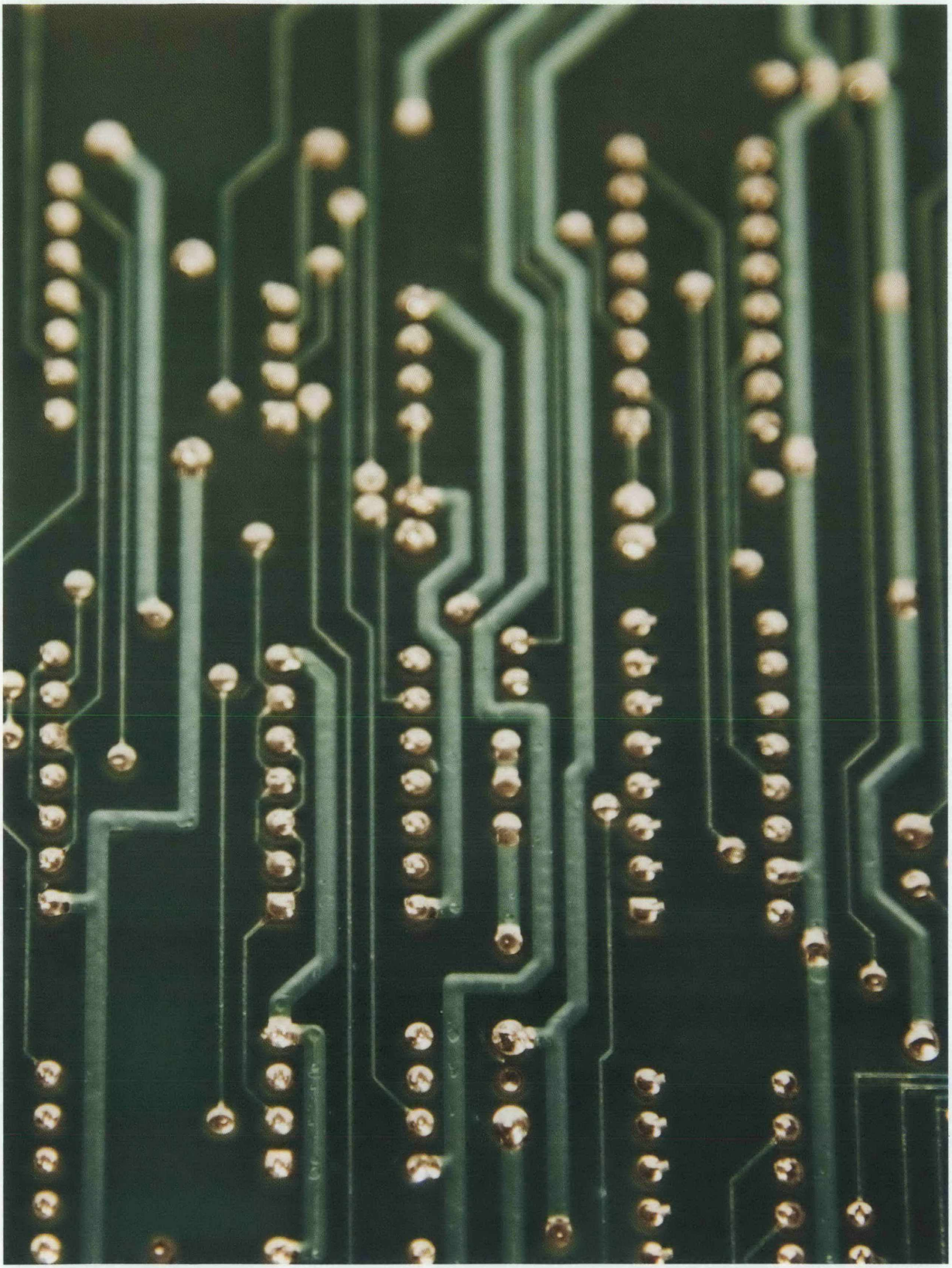

Geijer och bloggarna – en dinosaurie, några filosofer och en stor mängd kretskort

Ola Larsmo och Lars Ilshammar

STORA ORD

Flickr, *MySpace*, *YouTube*, *Blogspot*, *Wikipedia*. Så lyder namnen på några av de tekniska genombrott som de senaste åren, i stort sett i tysthet, förändrat mediesituationen i världen. Ibland skymtar de kanske till i mediabruset, men för de flesta är det nog bara ord.

Flickr är baserat i Kanada och är en gratistjänst för att lagra digitala bilder. Det kan låta enkelt, men på bara två år har sajten vuxit till en av de största bildbankerna på nätet. Alla kan ladda upp sina bilder, en del användare – till exempel långresenärer – använder tjänsten för att lagra sina resebilder, men också som ett alternativt sätt att skicka vykort. Det fantastiska är det sätt på vilket *Flickr* öppnar världen: jag kan söka bilder från platser jag aldrig besökt, från händelser jag inte förstår eller hört talas om – och se sådant stater, myndigheter och företag vill hindra mig från att veta. Inte minst det sista är det viktigaste. Idag när vi loggar in hittar vi på startsidan en bild av ett nomadfolk. Bilden föreställer två medlemmar av Khamfolket i Tibet som betraktar en polaroidbild av sig själva.

Vet du inte vilka Khamfolket är? Lugn. Logga in på www.wikipedia.org och sök på "Kham" – som visar sig vara en svårstyrd del av östra Tibet.

< Detaljbild av ett kretskort från insidan av en dator. Foto Ellinor Allgin, Tekniska museet, 2006. DIG-21085

Wikipedia är nog det än så länge mest kända av de projekt vi räknade upp ovan. Frågan är om inte Wikipedian också är en tanke som kommer mycket nära den ursprungliga idén om vad en encyklopedi är – en samling av allt mänskligt vetande, ordnat på ett förnuftigt sätt, skrivet av experter men tillgängligt för alla. Själva tanken på "upplysningen" som okunskapens och vidskepelsens motsats. Idén brukar vi förknippa med d'Alembert och Diderot och franskt 1770-tal – men tanken är urgammal och de moderna encyklopedierna har hämtat sina förebilder hos muslimska forskare som Ab Bakr al-RÇzi, som levde när det var vikingatid här i Sverige.

Dessa kunskaper har vi också hämtat i Wikipedian, ett enormt och växande uppslagsverk som inte lider av några av de begränsningar som präglar en traditionell encyklopedi. Den får ta hur stor plats den vill (nätet är mycket större på insidan än på utsidan), den går att rätta och uppdatera omedelbart. Och den är tillgänglig överallt. Wikipedian ägs av en stiftelse som finansieras av ideella bidrag. Vem som helst kan skriva i den, ändra och lägga till, och den har därigenom tillgång till ett världsomspännande nät av experter på allting, som ofta inte ens känner till varandras existens.

Knäckfrågan är denna: vem garanterar det sakliga innehållet och källkritiken? Samma människor som använder den. Den svenska grenen (sv.wikipedia.org) präglas ännu av vissa brister på den punkten, men den engelska versionen har helt enkelt så många användare att falsifikationer, fel och propaganda snart upptäcks och korrigeras. Ett signalsystem talar också om vilken information som kan betraktas som kontroversiell eller osäker. Kan man då "lita" på Wikipedian? Frågan går att vända på: kan man "lita" på Nationalencyklopedin eller Encyclopædia Britannica? Vilket korrigeringssystem är mest pålitligt? Wikipedian ställer också, indirekt, mycket intressanta frågor om kunskapens natur och bildningens förhållande till auktoriteter.

Där Wikipedian är en alltmer säker väg att hitta fastslagen kunskap är *YouTube* (liksom den svenska efterföljaren Bubblare.se) en orolig och skiftande källa till information om nuet. Från början var *YouTube* tänkt som en plats där man kunde byta olika korta videosnuttar med varandra, och det är också sajtens huvudsakliga funktion: dess motto är "broadcast yourself", och det rör sig om en av de snabbast växande sajterna på hela world wide web. I nuläget använder

100 miljoner tittare sajten varje dag. Och den är långt ifrån okontroversiell. En del tv-bolag har klagat över att upphovsrättsskyddat material publiceras på *YouTube*, som sportreferat och musikvideor, och sajten har infört en tiominutersgräns på material man inte filmat själv. Samtidigt är *YouTube* en möjlighet att ta del av material från hela världen – nyhetssändningar från små stationer på platser långt från de mediala allfarvägarna, sådant material som annars redigeras bort som "ej nyhetsmässigt" – och vid sidan av detta allt från små originella videokonstverk av ej etablerade konstnärer till pinsamma insändare om livet i skolan. En av poängerna är att "högt" och "lågt" inte går att skilja åt.

MySpace och *Blogspot* har den senaste tiden fått ganska mycket medieutrymme. *Blogspot* erbjuder tekniken för alla, vem som helst, från politiker och författare till amatörpoeter, finurliga vardagsskribenter och riktiga rättshaverister att publicera sin webbdagbok, sin "blogg", i ett färdigt format som gör att det hela ser professionellt ut. *MySpace* är helt enkelt en internationellt otroligt populär "självpubliceringshörna", där alla som vill kan skaffa sitt eget webbkrypin, en enkel hemsida eller en blogg, eller lägga upp egna musikvideor. Sådana "communities" har funnits sedan nätets absoluta barndom, men det nya med *MySpace* är att man erbjuder en teknisk plattform där den enskilde användaren kan stoppa in sitt material utan att det ser alltför amatörmässigt ut. Och också här uppstår den intressanta effekten att gränsen mellan "professionell" skribent, musiker, video/bildkonstnär – och, inte minst, professionella och "amatörmässiga" ståuppkomiker – återigen är mycket svår att dra.

Vad alla dessa olika exempel har gemensamt är att de river gränsen mellan "professionella" medier och "amatöristiska". Det utlöser intressanta stressreaktioner hos en del mottagare. Det finns som sagt goda skäl att ställa ett antal frågor om källkritik. Men det intressanta är att sådana frågor studsar tillbaka ut på mer traditionella medier. Varför litar vi – mer eller mindre – på etablerade kanaler för information som till exempel Aktuellt, The Guardian, BBC? Därför att vi under många år kunnat se att deras rapportering stryker våra fördomar och förkunskaper medhårs.

Den minnesgode erinrar sig kanske att allt detta egentligen hänt förut. Ett nytt medium eller kommunikationsmedel stiger fram inför det allmänna medvetandet, och strax börjar utopiska idéer om att detta nya i ett slag ska förändra hela

WIKIPEDIA
English
The Free Encyclopedia
1 451 000+ articles
Deutsch
Français
L'encyclopédie libre
382 000+ articles
日本語
Italiano
Español
Svenska
Sweden
Profile Views:
14365
Last Login:
10/31/2006
View My: Pics | Videos
Contacting Jennie Abrahamson
Send Message
Forward to Friend
Add to Friends
Add to Favorites
Instant Message
Block User
Add to Group
Rank User
MySpace URL:
http://www.myspace.com/jennieabrahamson
Upcoming Shows
Nov 29 2006
8:00P
Nov 30 2006
7:00P
Jennie Abrahamson's Late
Gigs & Check my friend o
"PENNEBAKER"
Stockholm,
Sweden
Profile View
Last Login:
10/31/2006
View My: Pics | Videos
ys: 109358
paul well

det politiska och mediala landskapet att spridas. 1800- och 1900-talens historia uppvisar en rad av sådana kommunikationsevangelier med likartade löften om en mera transparent och jämlik offentlighet, från telegrafens genombrott på 1840-talet via radio, tv och video till Internet på 1990-talet. Omkring 1995 spelade den egna hemsidan samma roll som modernitetsmarkör i medier, företag, organisationer och politiska partier som bloggen gör idag. Men med tiden avmärkvärdiseras även de mest symbolladdade medier, och de utopiska löftena kokas ner till vardaglig nytta i relativ obemärkthet bland en arsenal av redan existerande uttrycksmedel och kommunikationsformer. Det tycks höra till varje ny medietekniks öde att under en kort stund beundras och begapas, för att sedan dömas till genomskinlighet.

DINOSAURIETEORIN

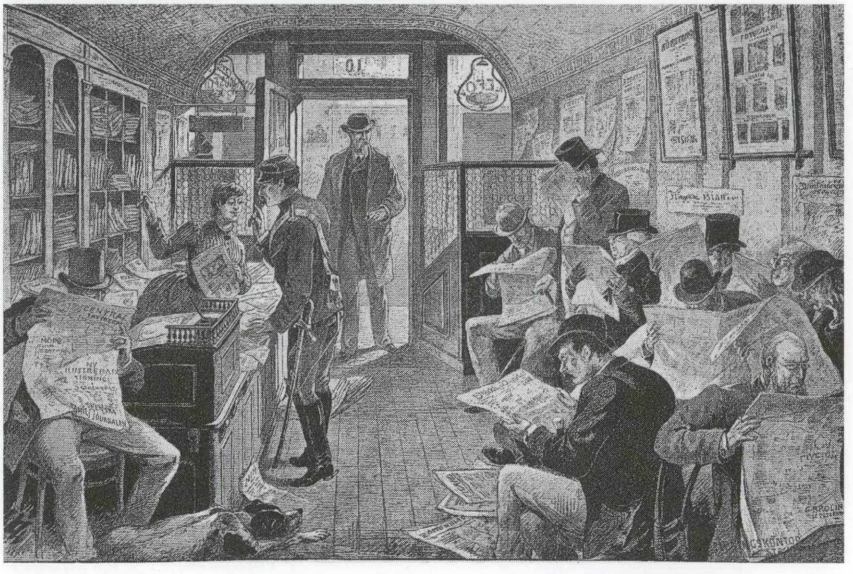
De mer entusiastiska bedömarna inför "new media" brukar kalla fenomen som dem ovan för "web 2.0", som om graden av interaktivitet och lättillgänglighet skulle visa på att nätets utveckling gått upp på en helt ny nivå. Det där är ett sätt att etikettera som vi känner oss ganska tveksamma till. För det första: alla de funktioner som erbjuds – från självpublicering till sökbarhet och möjligheten att utbyta information – något som funnits där under hela den tid vi haft något vi kunnat kalla ett offentligt Internet. Och för det andra: hela problematiken, alla möjligheterna och alla problemen, går tillbaka på det vi brukar kalla för "offentlighet" i sig. Mycket av det som sker på webben idag går att känna igen från pressmediets barndom på 1700-talet – som vi å andra sidan brukar betrakta som en genombrottsperiod för yttrandefrihet och drömmar om ett demokratiskt samhälle. Om man är någotsånär förtrogen med pressens historia eller idéerna kring tryckfrihetens genombrott borde vissa formuleringar dunka bekant.

Ändå finns det inslag i debatten kring dessa "nya medier" som fördunklar och fördummar. Vi tänker främst på vad vi, i brist på bättre, brukar kalla för "dinosaurieteorin". Den ser i korthet ut så här: när ett nytt medium uppenbarar sig på arenan måste ett annat och äldre försvinna.

< Ett bildcollage från olika webbsidor på Internet, 2006.

Det är lite svårt att förstå var den idén kommer ifrån, om den inte helt enkelt uppstår i varje tids hybris över att utgöra ett epokskifte eller en historisk brytpunkt. Betraktar man de moderna mediernas historia är det svårt att se att något enda medium egentligen dött. Snarare har de befintliga medierna kompletterats med nya utan att försvinna. Det är egentligen ganska enkelt. Tidningen försvann inte för att radion kom. Den fick ett delvis omformulerat uppdrag: snarare än att vara det snabbaste mediet blev den det djupare, mer långsiktiga, mer orienterande mediet. Radion försvann i sin tur inte när tv:n dök upp, och inte heller gjorde biografen det när videobandet gjorde entré. Istället för en mediesituation där gamla medier trött släpar sig till elefantkyrkogården för att dö, ser vi ett landskap där mediefloran blir alltmer sammansatt, med alltfler medier som står till medborgarens förfogande, där alltfler möjligheter öppnas. (Paradoxalt nog går samma tekniska utveckling också, på det ekonomiska området, hand i hand med en mediekoncentration där alltfler medier ägs av allt färre ägare – så

På tidningskontoret vid Gustaf Adolfs torg, Stockholm. Illustration av Gustaf Broling för *Svenska Familje-Journalen*, 1885. Tekniska museets arkiv.

köpte till exempel Rupert Murdoch nyligen *MySpace* för ett hisnande belopp.)

I dagsläget är det naivt att fortfarande föreställa sig olika medier som separata kanaler vilka flyter fram oberoende av varandra, eller som för den delen ägnar sig åt att kannibalisera äldre kollegors kadaver. Istället borde vi föreställa oss en kommunikativ sfär där olika medieformer hela tiden relaterar till varandra, kompletterar och förbättrar, lånar eller stjäl, ingår allianser och bildar symbiotiska förhållanden, snarare än att exkludera varandra. Kvällspressen livnär sig idag till stor del på skvaller om tv-kändisar. Tv:s dokusåpor använder i sin tur kvällspressen som annonstavlor för att locka tittare. Nya böcker och filmer hårdlanseras i radio och tv. Bloggar och webbplatser älskar att referera till varandra, och till andra medier, och så vidare. Processen är känd som "remediering". Och tidigare lättidentifierade medieaktörer som SR (radio), TV4 (television) och Svenska Dagbladet (tidning) har ju sedan ett antal år, i takt med alltings digitalisering, blivit multimediala. Man ska inte heller sticka under stol med att det pågår en obehaglig rundgång och visklek mellan olika medier, som utan att låtsas om saken gärna repriserar exakt samma nyhetstelegram eller "soundbite" och där felaktiga nyheter kan gå varv efter varv runt planeten med ljusets hastighet.

På gott och ont är det så att inga klara revirgränser mellan olika medier och medietekniker längre existerar. Samtliga medier och nyhetskanaler är idag neddragna i den digitala smältdegeln. Nätet är just vad det låter som, bärare av alltfler av de "oberoende" och olika medier som inte längre kan hävda sin egenart som en följd av den teknik man använder, utan snarare på grund av sitt, i bästa fall, unika innehåll.

Ändå har det, inte minst kring *Blogspot*, uppstått en debatt som låter som ett klockrent exempel på "Dinosaurieteorin". Man talar ogenerat om bloggen som det nya, demokratiska mediet och benämner allt annat "old media". Det är lätt att förstå entusiasmen kring den nya medieformen, och lika lätt att dela den. Men verkligheten är mer sammansatt än så.

OLD MEDIA & NEW

Bloggen är som sådan egentligen inte ny, utan tvärtom just den funktion hos det nya digitala mediet som haussats mest, och som möjligen visat sig vara viktigast. Precis som det nya tryckta mediet under 1700-talet öppnade nya dörrar

för samhällsdebatt och informationsspridning har nätet visat sig just så behagligt svårkontrollerbart som många hoppats. Exemplen på nya, digitala vägar till "offentlighetens ljus" hopar sig: från de kinesiska studenterna på Himmelska fridens torg – som spred budskapet om den massaker som ägde rum via det nya e-postmediet – till israeler som under förra Gulfkriget chattade över IRC (Internet Relay Chat) från sina lufttäta skyddsrum. Likaså spelade tidiga digitala informationskanaler – som IRC och Fidonet – en viktig roll som motståndets kanal till omvärlden under försöket till statskupp i Sovjet 1991.

Det vi kallar "blogg" fick intressant nog sitt riktiga uppsving i samband med det andra Gulfkriget som startade 2003, då studenten "Salam Pax" publicerade sin blogg inifrån ett Bagdad som väntade på den amerikanska uppmarschen. Salam Pax blogg plockades snart upp av brittiska The Guardian som en spalt i den tryckta tidningen – ett uppfriskande exempel på hur en ny röst kan ta sig förbi vad man brukar kalla för "grindvakter".

Att man lyckas smita förbi olika grindvakter i den "gamla medievärlden" är ett konkret exempel på hur det nya, digitala mediet ändrar förutsättningarna för vad den tyske filosofen och sociologen Jürgen Habermas i sin skildring av den tryckta offentlighetens framväxt beskrev som "den offentliga sfären" och "privatsfären". 1700- och 1800-talens tryckta medieexplosion, som hänger samman med framväxten av vad Habermas kallar den borgerliga demokratin i västvärlden, skapar ett offentligt rum, där man diskuterar saker och ting på ett annat sätt än i vardagsrummet eller i glada vänners lag. Habermas intresserar sig för den "öppna debatt" som växte fram under 1700-talet, som tog form i rum av alltmer "offentlig" karaktär: som kaféerna eller de litterära salongerna, och där man förhöll sig till "debatten" så som den formulerades i tidens nya massmedier, den billiga tidningen eller masspridda boken. Plötsligt fanns en "gemensam" arena, där man förväntades diskutera rationellt, enligt vissa spelregler, lika för alla – en offentlighet. Världen klyvs i två, detta på både gott och ont. Så hänvisas kvinnornas liv alltmer till den "privatsfär" som det tagit lång tid att sparka sig ut från. Men i det nya offentliga rummet, som inte längre bara är gatan eller torget utan i allt högre grad tidningssidan, förväntas man delta i ett öppet samtal, på lika villkor. Det är grunden för den parlamentariska demokratin som tar form.

Detta "öppna, rationella samtal på lika villkor" förblir i många avseenden en

Blanch's Café, Stockholm, Stora salen. Träsnitt efter en teckning av Gustaf Broling i *Ny Illustrerad Tidning*, 1868. Kaféet var en populär mötesplats i Stockholm i slutet av 1800-talet. Tekniska museets arkiv.

fiktion. Men en fiktion man kan hänvisa till som argument: varför är inte också dessa erfarenheter – kvinnornas, arbetarnas, de koloniserades, etc – med i samtalet? Så resonerar vi ännu. Tanken på en offentlig scen där det rationella samtalet förs må vara aldrig så mycket en vacker skärmsläckare; den är en nödvändig del av demokratin som politiskt system.

Habermas menar att även om utvecklingen av medierna och informationstekniken främst ökar utbudet av kommersiell underhållning, så ökar samtidigt även människors förmåga till kritiskt tänkande när de utsätts för många olika åsikter och argument. Det är inte minst genom de nya medierna som nya sociala rörelser, till exempel de kring "World Social Forum", har lyckats få upp sina frågor på dagordningen. På liknande sätt ser Habermas hur IT-utvecklingen och Internet kan fungera som nya instrument för manipulation och propaganda, samtidigt

som de skapar möjligheter för små aktivistgrupper att göra sig hörda. I interaktiva diskussionsfora på nätet kan nya oberoende eller alternativa offentligheter uppstå, där medborgarna formar ett kollektivt medvetande om samhället utom räckhåll för både stat och marknad. Det är betydligt mer sammansatta tankar än att kalla något för "web 2.0". För att låna begrepp av Habermas skulle man snarare få tala om en "Öffentlichkeit 2.0". Eller 3.0.

HÖNAN ELLER ÄGGET?

Nätet – Internet – breddar och fördjupar vår fjärrnärvaro, på ett ofta radikalt sätt. När vi i allt högre grad använder nätet i vår jakt på information och nyheter, handlar det snarare om en strävan efter kunskap bortom synranden. Det är en strävan som är lika gammal som mänskligheten, och därmed handlar surfandet om kontinuitet i den ständiga förändringen av människans värld.

I samband med den blixtsnabba utvecklingen av nätet som offentlighet dyker den urgamla frågan upp, den som tidvis gör det så svårt att diskutera teknik och samhälle på samma gång: den om hönan och ägget.

Är det då tekniken, det tekniska framsteget i sig, som skapar de nya informationskanalerna? Eller är det behovet av mänsklig kommunikation som driver den tekniska utvecklingen framför sig? Eller handlar alltsammans främst om möjligheten av att tjäna ett par kronor?

Samspelet mellan teknik och det vi kallar samhälle är komplext – ibland till och med motsägelsefullt – och låter sig knappast beskrivas i några korta meningar. Mellan tekniken och samhället råder vad statsvetarna kallar "komplex interdependens", ett invecklat ömsesidigt beroende där det blir ganska meningslöst att försöka reda ut vad som egentligen är höna och vad som är ägg. Ingenting av allt det dramatiska som hänt, eller tycks ha hänt, under de senaste årens så kallade IT-revolution har ändrat på detta grundläggande förhållande.

Vill man göra det lätt för sig säger man att teknik och samhälle helt enkelt är två sidor av samma mynt. Varje försök att bygga vattentäta skott mellan teknikens värld å ena sidan och sociala, politiska, ekonomiska och kulturella processer å den andra, är därför dömt att misslyckas.

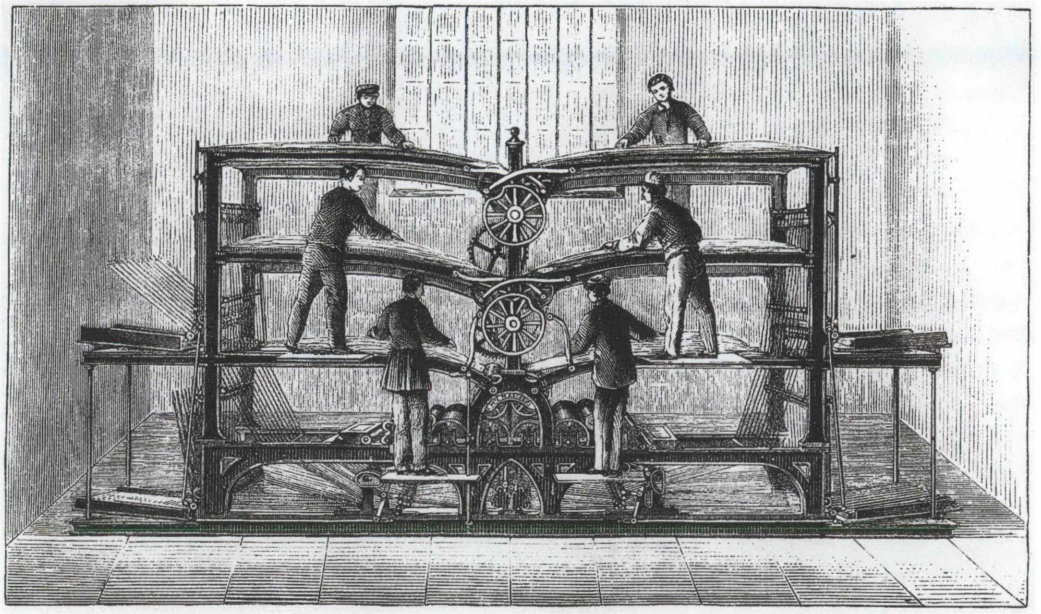
Tekniken är, som den franske tekniksociologen och filosofen Bruno Latour lär oss, ingenting annat än "samhället som har gjorts hållbart". Den är samhället "i sin hårdhet".

Något samhälle i vår mening utan en alltmer sammansatt teknisk bas går knappast längre att föreställa sig. Det skulle i så fall sluta vid de närmaste grantopparna. Ett sådant "samhälle" har knappast existerat sedan yngre stenålderns dagar annat än i de mer extrema gröna vågen-drömmarna. Våra möjligheter att kommunicera med varandra, att söka kunskap och att veta någonting om varandra och världen, förutsätter en vid uppsättning av tekniker och stora tekniska system: vägar, järnvägar, brev och tidningar, radio och tv, Internet. Tekniken vidgar på så sätt den enskilda människans erfarenhetshorisont och gör oss till samhällsvarelser i ett alltmer komplicerat systemsamhälle. Så blir den "hårda" tekniken någonting lika "mjukt" och socialt som kultur och politik.

Under efterkrigstiden, kalla kriget och i skuggan av svampmolnen framstod det som en förfärande möjlighet att den tekniska utvecklingen var någonting skiljt från, och möjligen i motsatsställning till, det mänskliga samhällets djupare behov. Man talade om den "skenande teknikutvecklingen", något bortom mänsklig kontroll. En sådan på sitt sätt berättigad rädsla, som nog hade sitt ursprung i första världskrigets skräckvisioner av nya vapen som flyg, tanks och ubåtar, löpte vidare över atombomben och tog ofta formen av så kallade "techno scares".

Denna oro brukar ofta lite fnysande avvisas av dem som uppfattar sig som mer insatta i den ena eller andra vetenskapens mer detaljerade diskussioner: vi får den där besvärliga uppdelningen i vad C P Snow, aningen olyckligt, kallade för "de två kulturerna".[1] Men är då verkligen all teknikutveckling invävd i människans sociala samspel? Flera moderna forskare hävdar att tekniken trots allt innehåller en "hård kärna" som inte, i varje fall inte på något enkelt sätt, kan betraktas som socialt konstruerad. Denna hårdhet eller fasthet skulle i så fall utvecklas – och inverka på samhället – mer eller mindre oberoende av våra mänskliga göranden och låtanden. I en något mindre generell mening kan olika tekniker och tekniska system tydligen vara bärare av specifika systemegenskaper, som påverkar eller strukturerar samhällsutvecklingen i en viss riktning. Teknikens möjligheter skapar i så fall samhället. Om det låter abstrakt: tänk på järnvägarna och bilarna.

Järnvägen skapade under senare delen av 1800-talet ett helt nytt landskap och en helt ny näringsgeografi. Under 1900-talet gjorde bilismen detsamma.

Tidningssnällpress byggd år 1867 i Paris av Hippolyte Marinoni. Den producerade 18 000 stora tidningar i timmen. Mer än 2 000 pressar av den här typen användes runt om i världen under slutet av 1800-talet. Ur *Uppfinningarnas Bok*, band 1, Stockholm 1873.

Dessa systemegenskaper kan vara "hårdkodade" i de grundläggande tekniska innovationerna, och kan förstärkas av en mer eller mindre medveten planering från olika grupper och intressen. Man kan argumentera för att tekniken driver samhället framför sig, skapar det samhälle som tekniken i sig gör möjlig. Så verkar det till exempel omöjligt att bygga så breda och stora vägar att de rymmer alla de bilar som folk skaffar sig; ju fler bilar som får plats på vägen, desto fler bilar blir det – tills varje invånare på planeten om hundra år eller så har var sin eller rentav två. Eftersom tekniken gör detta "möjligt".

Men ur ett annat perspektiv avgörs de tekniska landvinningarnas "samhällsnytta" i hög grad av vilka intressen de tjänar. När en ny teknik förändrar samhället bryter en tyst, ofta oöverskådlig strid ut om vems intressen den ska tjäna.

Tryckpressen var länge ett monopol i tjänst hos den enväldiga kungamakten,

och kyrkorna, för att sedan under 1700-talet bli ett dödligt vapen riktat mot samma kungamakt. Franska revolutionen skulle således inte ha varit möjlig utan den flod av småtryck, tidningar och proganda – och encyklopediskt vetande! – som frigjordes av en serie till synes små, av varandra till synes oberoende tekniska genombrott.

Av specialstål kan man tillverka både skrivmaskiner och stridsvagnar. Radar och laser föddes i militärens forskningslaboratorier, för att idag framför allt betjäna det civila livet. Någon given och "självklar" användning av en viss teknik existerar knappast.

Man säger därför att tekniska system samtidigt är sociotekniska system; de består, som teknikhistorikern Arne Kaijser påpekar, inte bara av teknisk hårdvara, utan också av människor och organisationer som bygger, driver och utnyttjar anläggningarna, liksom av rättsliga och ekonomiska villkor som reglerar systemen. Systemens ägandeform, organisation och regelverk blir därmed avgörande för deras utveckling. Allt detta är "teknik". Här finns förstås en nära koppling mellan teknik och den rådande ideologin i ett samhälle, sådant vi oftast har svårt att själva få syn på.

Om vi överför det här resonemanget till informationsteknikens område och ställer frågan hur utvecklingen och användandet av IT påverkar inflytandet för olika grupper i samhället, kan vi allra först konstatera att den nya tekniken i stort öppnar för motstridiga skeenden.

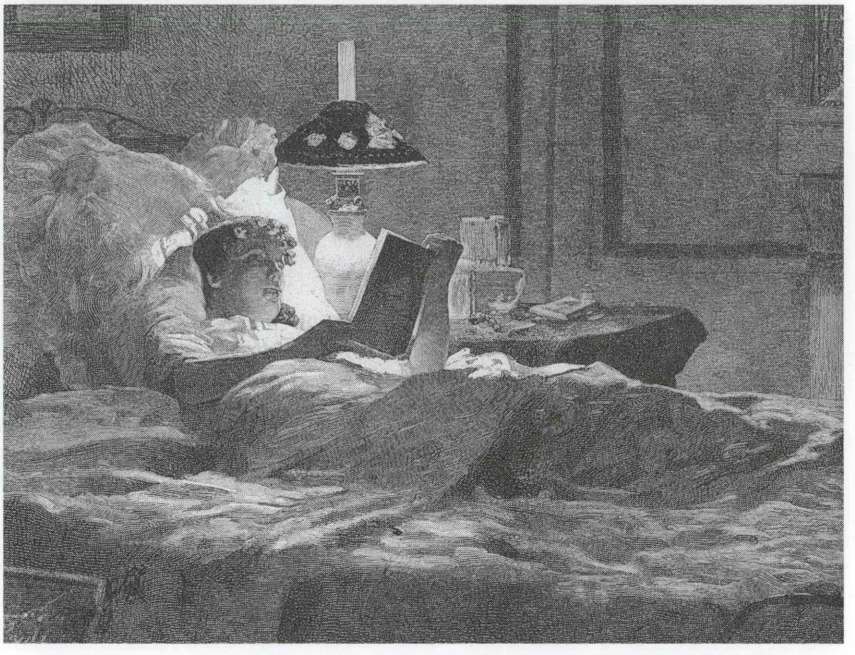
En obehaglig sida av det digitala mediets nuvarande utveckling är just likriktningen. I takt med att många stora nyhetsaktörer, inte bara i Sverige, drar ner på sin korrespondentnärvaro och i stället läser över varandras digitala axlar tilltar mediemaskinens funktion av visklek. Samma rykte eller desinformation sprids blixtsnabbt runt klotet, samma hårt redigerade videoklipp återkommer i fyratusen kanaler worldwide.

Mot detta står bloggande, informationsspridning av den mer gerillalikande natur som man brukar förknippa med nätets mer "frihetliga" möjligheter – en dubbelhet som utan tvekan leder tankarna till 1600- och 1700-talens strid om tryckpressarna, i Frankrike såväl som i Sverige. Mångfald eller likriktning? Kartorna ritas om, och i detta finns naturligtvis också en möjlig frihet. Den digitala tekniken är spjutspetsen för bägge dessa tendenser.

VARDE LJUS

Vad som blir tydligt om man lägger dagens nya, digitala offentlighet bredvid 1700- och 1800-talens i stort sett frihetliga framväxt av det tryckta mediet och tryckfriheten i västvärlden är inte bara de uppenbara likheterna, utan också det faktum att dagens utveckling går så mycket snabbare. Man kan också stanna upp vid själva ordet "upplysning". Det betyder två saker, det konkreta att lysa upp, med ny teknik utsträcker människan dagsljuset så att synkretsen blir vidare och man inte binds av dygnets växlingar. Det är "teknik". Men vi menar med upplysning samma sak som filosofen Kant formulerade det i sin berömda artikel "Vad är upplysning?" från 1784: "Upplysningen är människans utträde ur sin självförvållade omyndighet."

Qvällslektyr. Litografi efter en målning av Georg Pauli ur *Svea Illustrerad veckotidning*, 28 maj 1887. Fotogenlampa var den vanligaste typen av lampa från slutet av 1800- och en bit in på 1900-talet, då elektriskt ljus blev allt vanligare. Tekniska museets arkiv.

En av de tydligaste förändringarna just nu inom bloggosfären är en växande betoning av ordning, sortering och samling. Även om det existerar tekniska metoder för att mildra det anarkistiska informationsöverflödets problem växer behovet av professionella redaktörer som kan granska, välja ut och sortera informationen. Nya medier återskapar också välkända problem, och leder ibland till gamla lösningar i stil med att bygga upp en redaktionell miljö. Kanske blir den återuppfunna eller revitaliserade nyhetsredaktionen därför ett av de paradoxala svaren på bloggosfärens förvirrande informationsflöde. Så kan man se hur det hävdvunna samverkar med det nyskapande, och på så sätt kan det nya också ge ny kraft åt de värden – som yttrandefrihet och tryckfrihet – som vi förknippar med ett genombrott för nya tankar och ny teknik som idag har 200 – 250 år på nacken. Särskilt slående blir en sådan utveckling när man noterar att ett av världens mest bloggtäta land idag heter Iran.

Det kan vara frestande att mynta en sentens: att Internet helt enkelt är en del av Upplysningen. Läs nedanstående stycke från 1843, av den vid tidpunkten rysligt liberale filosofen och historikern Erik Gustaf Geijer; tänk "Internet", tänk "webb" och se hur mycket som stämmer och hur mycket som inte stämmer:

"Lägger man härtill att med upplysningens tillväxt, hvilken är detsamma som intelligensens växande andel i arbetet, människorna i afseende på tillfredsställande af sina behof blifva allt mer beroende af hvarandra, så har man en nödvändighet för ögonen af en i sanning förskräckande karaktär. Och likväl är denna nödvändighet ingen annan än intelligensens egen inneborna lag!

Fram går denna lag, som förer människorna allt närmare till hvarandra, fram går den oupphörligt, i tvedräkt om ej i endräkt, i hat om ej i kärlek, i ondo om ej i godo, källa till elände eller sällhet, civilisationens välsignelse eller förbannelse – allt efter som hvar och en till densamma förhåller sig."[2]

NOTER

1 Snow, C P, *Two cultures and the scientific revolution*. London: Cambridge University Press, 1959.

2 Ur föreläsning av Geijer, Erik Gustaf, "Om vår tids inre samhällsförhållanden", 1843. Texten finns återgiven i Nybom, Thorsten, *Erik Gustaf Geijer. Om vår tids inre samhällsförhållanden. Historiska skrifter i urval*. Stockholm: Tidens förlag, 1980.